OIKEUSMINISTERIÖ

Demokratia- ja julkisoikeusosasto
Erityisasiantuntija Amanda Mäkelä
Lainsäädäntöneuvos Veli-Pekka Hautamäki

LAUSUNTO

2.12.2025

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta (HE 113/2025 vp)

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausunnon otsikossa mainitussa asiassa. Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt oikeusministeriötä lausumaan sosiaali- ja terveysministeriön sosiaali- ja terveysvaliokunnalle toimittaman vastineen osalta. Sosiaali- ja terveysvaliokunta pyytää oikeusministeriötä lausumaan siitä, onko vastineessa huomioitu riittävällä tavalla perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudelliset huomiot vai jääkö vastineen ehdotuksesta sellaista valtiosääntöoikeudellista epäselvyyttä, mikä edellyttäisi eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentin mukaisesti lausuntoa perustuslakivaliokunnalta. Oikeusministeriö toteaa lausuntonaan kunnioittavasti seuraavaa.

47 § Teknologiset ratkaisut sosiaalihuollon palveluissa

Sääntelyn täsmällisyys

Perustuslakivaliokunta toteaa hallituksen esityksestä antamassaan lausunnossa (PeVL 51/2025 vp), että 1. lakiehdotuksessa ehdotettu sääntely teknologisten ratkaisujen käytöstä jää perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin kuuluvan täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen kannalta liian yleispiirteiseksi ja erittelemättömäksi. Sääntelyä on perustuslakivaliokunnan mukaan välttämätöntä täsmentää merkittävästi niin, että siitä käyvät nyt ehdotettua selvemmin ilmi eriasteisesti perusoikeuksiin puuttuvat teknologiset ratkaisut ja niiden käytön edellytykset ja rajoitukset. Perustuslakivaliokunnan mukaan vaatimus täsmällisestä ja tarkkarajaisesta sääntelystä ei merkitse, että kustakin käytettävästä teknologisesta ratkaisusta olisi säädettävä yksityiskohtaisesti, vaan riittävää on ratkaisujen jaottelu ja lainsäädännöllinen eriyttäminen niiden vaikutusten kannalta. Sääntelyssä tulisi mahdollistaa myös teknologian kehittymisen huomioon ottaminen.

Oikeusministeriö toteaa, että sosiaali- ja terveysministeriön vastineessa sääntelyn erittelyä on kirjoitettu yksityiskohtaisemmaksi kirjoittamalla säännökseen kuva- ja ääniyhteyden voivan avautua palveluntuottajaan joko itsenäisesti tai asiakkaan aloitteesta. Saniteettitiloissa käytettävien laitteiden osalta sääntelyä on muokattu yksityiskohtaisemmaksi siten, että mainituissa tiloissa saataisiin käyttää sellaisia teknologisia ratkaisuja, jotka kulkevat asiakkaan mukana. Välttämättömyyskriteeri

on kohdistettu vastineen muotoilussa erikseen myös kuvayhteyden itsenäisesti avaavaan teknologiseen ratkaisuun. Välttämättömyyskriteeri kohdistettaisiin edelleen myös yleisesti teknologisen ratkaisun käyttämiseen asiakkaan hoidon ja huolenpidon turvaamiseksi. Oikeusministeriön käsityksen mukaan teknologisten ratkaisujen käytön edellytykset yhteyden käytön perusteiden, saniteettitiloihin liittyvän rajauksen ja teknologisten ratkaisujen käyttöön liittyvien välttämättömyysvaatimusten osalta vastaavat perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudellisiin huomioihin riittävällä tavalla.

Ehdotetussa sääntelyssä on eritelty teknologisilla ratkaisuilla voitavan havainnoida asiakkaan kuvaa, ääntä, liikettä tai elintoimintoja. Säännösperusteisesti näistä tulkinnanvaraisena voi pitää sitä, minkälaisia elintoimintoja tarkoitetaan. Oikeusministeriöllä ei ole asiantuntemusta todeta, minkä kaikkien asiakkaan elintoimintojen seuraaminen voisi olla välttämätöntä, mutta jos seurattavia elintoimintoja olisi käytännössä vain muutamia, sääntelyn tarkkuuden kannalta voisi tällöin olla perusteltua kirjoittaa seurattavat elintoiminnot yksityiskohtaisesti säännökseen. Tällöin sääntely täyttäisi perusteellisemmin perustuslakivaliokunnan vaatimuksen sääntelyn erittelevyydestä.

Itsemääräämisoikeus

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan (kohta 14), että perustuslaista ei sinänsä johdu estettä nyt ehdotetulle sääntelylle, jossa nimenomaista suostumusta ei edellytetä. Valiokunnan käsityksen mukaan sääntelyä asiakkaan ja tämän laillisen edustajan mielipiteen huomioon ottamisesta teknologisten ratkaisujen käytössä on kuitenkin syytä tiukentaa. Sosiaali- ja terveysministeriön vastineessa ehdotettuun 47 §:n 1 momenttiin on lisätty velvoite selvittää asiakkaan tai hänen laillisen edustajansa mielipide teknologisten ratkaisujen käyttöön asiakkaan palvelutarvetta arvioitaessa.

Oikeusministeriö toteaa, että perustuslakivaliokunnan tulkinnan mukaan on mahdollista säätää ehdotetulla tavalla teknologisten ratkaisujen käyttämisestä ilman asiakkaan suostumusta ja että sosiaali- ja terveysministeriön vastineessa on perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla ilmaistu säännösperusteisesti se, että asiakkaan tai tämän laillisen edustajan mielipide tulee ottaa huomioon teknologisten ratkaisujen käytössä. Vastineessa on oikeusministeriön käsityksen mukaan tällöin otettu riittävällä tavalla huomioon perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudelliset huomiot.

Oikeusturva

Perustuslakivaliokunta kiinnittää lausunnossaan (kohta 15) perustuslain 21 §:ssä turvatun oikeusturvan kannalta huomiota siihen, että teknologisen ratkaisun käyttö ilmenisi vain asiakassuunnitelmasta ja että se perustuisi asiakassuunnitelmasta vastaavan työntekijän harkintaan. Valiokunnan käsityksen mukaan esityksessä ei ole asianmukaisesti arvioitu sitä, miten asiakkaan oikeus oikeusturvaan toteutuu. Sosiaali- ja terveysministeriön vastineessa ehdotetaan lisättäväksi ehdotettuun 47 §:n 2 momenttiin säännös, jonka mukaan lain 45 §:ssä tarkoitetusta päätöksestä tulee käydä ilmi asiakkaan sosiaalipalvelussa käyttöön otettava tässä momentissa tarkoitettu teknologinen ratkaisu. Vastineessa todetaan, että tällaisen säännöksen myötä olisi ilmeistä, että asiakas voisi valittaa momentissa tarkoitetun teknologisen ratkaisun käyttöönotosta. Myös oikeusministeriön näkemyksen mukaan mainittu lisäys

tarkoittaisi asiakkaalle selkeämpää oikeusturvaa ja vahvistaisi perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla asiakkaan oikeusturvaa. Perustuslakivaliokunnan esittämät valtiosääntöoikeudelliset huomiot olisivat oikeusministeriön käsityksen mukaan tällöin riittävällä tavalla tulleet otetuiksi huomioon.

Muiden kuin asiakkaiden perusoikeudet

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (kohta 17) kiinnittänyt huomiota siihen, miten huolehditaan muiden kuin asiakkaan (esimerkiksi hänen kanssaan samassa taloudessa asuvien) perusoikeuksista. Sosiaali- ja terveysministeriön vastineessa viitataan tältä osin siihen, että sääntelyyn otettaisiin teknologisten ratkaisujen ajallista ja alueellista välttämättömyyttä koskeva säännös. Tämä on oikeusministeriön käsityksen mukaan yksi tekijä huomioitaessa muiden kuin asiakkaiden perusoikeuksia.

Henkilötietojen suoja

Oikeusministeriö on kiinnittänyt sosiaali- ja terveysvaliokunnalle toimittamassaan asiantuntijalausunnossa huomiota ehdotetun sääntelyn oikeasuhteisuuteen ja tarkkarajaisuuteen, erityisesti perustuslakivaliokunnan arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyä koskevan lausuntokäytännön (PeVL 14/2018 vp) sekä tietosuoja-asetuksen reunaehtojen näkökulmasta.

Sosiaali- ja terveysministeriön vastineessa ehdotetaan henkilötietojen käsittelyn osalta seuraavaa (47 §:n 4 momentti): ”*Teknologisen ratkaisun käytön yhteydessä käsiteltävät henkilötiedot on rajattava käyttötarkoituksen kannalta välttämättömään. Henkilötiedot on poistettava välittömästi sen jälkeen, kun niiden käyttötarkoitus on päättynyt ja asiakastiedot on kirjattu sosiaalihuollon asiakasasiakirjoihin noudattaen asiakastietolain 17 §:ää*.” Lisäksi 47 §:n 3 momentin 2 kohdassa tuotaisiin yksityiselämän suojan lisäksi nimenomaisesti esiin myös henkilötietojen suoja.

Oikeusministeriö pitää sinänsä myönteisenä, että sosiaali- ja terveysministeriön vastineessa on pyritty selventämään ehdotuksen suhdetta henkilötietojen suojaan ja ehdotettaisiin nimenomaista henkilötietojen käsittelyyn liittyvää sääntelyä teknologisten ratkaisujen osalta. Oikeusministeriö kiinnittää kuitenkin edelleen huomiota ehdotetun sääntelyn täsmällisyyteen ja oikeasuhteisuuteen, huomioiden tietosuoja-asetuksen reunaehtojen ja perustuslakivaliokunnan henkilötietojen käsittelyä koskevan lausuntokäytännön (PeVL 14/2018 vp, PeVL 13/2016 vp) ohella erityisesti perustuslakivaliokunnan asiassa antama lausunto (PeVL 51/2025 vp).

Oikeusministeriölle jää henkilötietojen suojan näkökulmasta epäselväksi, miten sosiaali- ja terveysministeriön vastineessa on huomioitu perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 51/2025 vp) kohta 9: ”*Ehdotettu sääntely teknologisten ratkaisujen käytöstä jää perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin kuuluvan täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen kannalta liian yleispiirteiseksi ja erittelemättömäksi. Sääntelyä on välttämätöntä täsmentää merkittävästi niin, että siitä käyvät nyt ehdotettua selvemmin ilmi eriasteisesti perusoikeuksiin puuttuvat teknologiset ratkaisut ja niiden käytön edellytykset ja rajoitukset. Tällainen muutos on edellytyksenä 1. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä*.” Perustuslakivaliokunta on kohdassa 10 korostanut ”*ettei vaatimus täsmällisestä ja tarkkarajaisesta sääntelystä merkitse, että kustakin käytettävästä teknologisesta ratkaisusta olisi säädettävä yksityiskohtaisesti, vaan riittävää on ratkaisujen jaottelu ja*

lainsäädännöllinen eriyttäminen niiden vaikutusten kannalta. Sääntelyssä tulisi mahdollistaa myös teknologian kehittymisen huomioon ottaminen".

Oikeusministeriö katsoo, että perustuslakivaliokunnan lausunnon kohdat 9 ja 10 koskevat myös henkilötietojen suojaa, sillä lausunnossa nostetaan esiin perusoikeuksiin – mukaan lukien henkilötietojen suojaan – puuttuvat teknologiset ratkaisut ja niiden käytön edellytykset ja rajoitukset. Oikeusministeriö on sosiaali- ja terveysvaliokunnalle toimittamassaan asiantuntijalausunnossa kiinnittänyt huomiota siihen, että teknologisten ratkaisujen käyttöön liittyy korkeampia riskejä ja niissä voidaan puuttua sosiaalihuollon asiakkaan yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan merkittävällä tavalla. Erilaiset teknologiset ratkaisut voivat puuttua varsin eritasoisesti sosiaalihuollon asiakkaan perusoikeuksiin, ennen muuta henkilötietojen ja yksityiselämän suojaan. Näin ollen myös teknologisten ratkaisuiden käyttöön liittyvästä henkilötietojen käsittelystä aiheutuvat riskit ja vaikutukset voivat vaihdella merkittävästi.

Oikeusministeriö kiinnittää huomiota, että sosiaali- ja terveysministeriön vastineessa on 47 §:n 2 momentissa pyritty huomioimaan erilaisiin teknologisiin ratkaisuihin liittyviä riskejä ja vaikutuksia ja ehdotettu täsmällisempää sääntelyä erityyppisten teknologisten ratkaisujen osalta. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan myös henkilötietojen suojan näkökulmasta olisi ollut mahdollista ehdottaa eritasoista sääntelyä riippuen teknologisesta ratkaisusta sekä sen aiheuttamista riskeistä ja vaikutuksista henkilötietojen suojaan. Vastineessa ei oikeusministeriön näkemyksen mukaan arvioida tarkemmin erilaisten teknologisten ratkaisujen vaikutuksia ja riskejä henkilötietojen suojalle, eikä vastineessa ehdotettu 47 §:n 4 momentti tee eroa esimerkiksi sen osalta, onko kyse ns. tavallisten henkilötietojen ja/tai arkaluonteisten henkilötietojen käsittelystä.

Perustuslakivaliokunta on katsonut (PeVL 14/2018 vp), että erityislainsäädännön tarpeellisuutta on arvioitava myös tietosuoja-asetuksen edellyttämän riskiperustaisen lähestymistavan mukaisesti kiinnittämällä huomiota tietojen käsittelyn aiheuttamiin uhkiin ja riskeihin. Valiokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että arkaluonteisten tietojen käsittely on syytä rajata täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään sekä arvioida aiemman sääntelyn lakitasoisuutta koskevan käytännön pohjalta. Valiokunnan aikaisemman lakitasoisuutta koskevan käytännön mukaan valiokunta on pitänyt henkilötietojen suojan kannalta tärkeinä sääntelykohteina ainakin rekisteröinnin tavoitetta, rekisteröitävien henkilötietojen sisältöä, niiden sallittuja käyttötarkoituksia mukaan luettuna tietojen luovutettavuus sekä tietojen säilytysaikaa henkilörekisterissä ja rekisteröidyn oikeusturvaa. Näiden seikkojen sääntelyn lain tasolla on tullut lisäksi olla kattavaa ja yksityiskohtaista. (ks. esim. PeVL 13/2016 vp, s. 3—4).

Huomioiden, että teknologisten ratkaisujen käyttöön liittyen käsiteltäisiin ainakin arkaluonteisina pidettäviä sosiaalihuollon asiakastietoja sekä tietosuoja-asetuksen tarkoittamia terveyttä koskevia tietoja, oikeusministeriö pitää perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön (PeVL 14/2018 vp, PeVL 13/2016 vp) valossa perusteltuna, että teknologisten käyttöön liittyvästä henkilötietojen käsittelystä säädettäisiin täsmällisesti ja tarkkarajaisesti, rajaten kyseinen käsittely välttämättömään. Sosiaali- ja terveysministeriön vastineessa ehdotetaan, että käsiteltävät henkilötiedot olisi rajattava käyttötarkoituksen kannalta välttämättömään. Tältä osin on kuiten-

kin syytä huomauttaa, ettei ehdotetusta 47 §:n 4 momentista käy ilmi, mikä tällainen käyttötarkoitus olisi. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan ehdotusta tulisi tältä osin täsmentää.

Vastineessa ehdotettu säännös jättää auki myös käsiteltävien henkilötietojen sisällön, erityisesti sen, voisiko se koskea sosiaalihuollon tietojen ja terveyttä koskevien tietojen ohella myös muita arkaluonteisia tietoja. Vastineen perusteella ehdotettu sääntely ei rajoittaisi lainkaan, minkälaisia henkilötietoja voitaisiin käsitellä. Näin ollen se voisi mahdollistaa terveyttä koskevien tietojen ohella myös muiden tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohdan tarkoittamien erityisten henkilötietoryhmien käsittelyn. Tältä osin vastine jättää kuitenkin epäselväksi, miten tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa säädetyt reunaehdot täyttyvät.

Tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaan kyseisten henkilötietojen käsittely (terveyttä koskevien tietojen ohella esim. rotu tai etninen alkuperä, poliittinen mielipide, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus, seksuaalista käyttäytymistä ja suuntautumista koskeva tieto) on kiellettyä. Käsittely voidaan sallia ainoastaan 9 artiklan 2 kohdan mukaisesti ja sen salliman liikkumavaran puitteissa. Muun muassa asetuksen 9 artiklan 2 kohdan g alakohta edellyttää, että käsittelystä sekä käsittelyä koskevista suojatoimista säädetään jäsenvaltion lainsäädännössä. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan vastineessa ehdotettu 47 §:n 4 momentti ei tältä osin vaikuta riittävän täsmälliseltä ja tarkkarajaiselta, sillä siitä ei käy selkeästi ilmi, että säännös sallisi myös tietosuoja-asetuksen 9 artiklan tarkoittamien henkilötietojen käsittelyn. Vastaavasti se ei myöskään erikseen ota kantaa muiden arkaluonteisten henkilötietojen, kuten sosiaalihuollon asiakastietojen, käsittelyyn.

Oikeusministeriö kiinnittää huomiota myös siihen, ettei sosiaali- ja terveysministeriön vastine ota kantaa muiden henkilöiden henkilötietojen käsittelyyn eikä perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 51/2025 vp) kohdassa 17 esitettyyn: ”Perustuslakivaliokunta on arvioidessaan turva-auttamispalvelua ja etäpalveluja todennut, että sääntelyssä tulee kiinnittää huomiota myös siihen, miten huolehditaan muiden kuin asiakkaan (esimerkiksi hänen kanssaan samassa taloudessa asuvien) perusoikeuksista (PeVL 24/2022 vp, kappale 14). Valiokunnan mielestä sanottua seikkaa koskeva tarkastelu nyt käsillä olevassa ehdotuksessa jää varsin vähäiseksi. Valiokunta kiinnittää huomiota myös toisenlaisessa sääntely-yhteydessä etäyhteyksin toteutettavan tarkastuksen rajaamisesta lausumaansa (PeVL 21/2022 vp, kappale 13)”. Oikeusministeriö on sosiaali- ja terveysvaliokunnalle toimittamassaan asiantuntijalausunnossa kiinnittänyt huomiota, että esityksen vaikutuksia muiden henkilöiden henkilötietojen ja yksityiselämän suojaan olisi tullut arvioida tarkemmin. Hallituksen esityksen perusteella teknologisen ratkaisun ja teknisen valvonnan kautta on mahdollista käsitellä myös muiden henkilöiden henkilötietoja. Sosiaali- ja terveysministeriön vastineessa ehdotettu 47 §:n 4 momentti ei ota kantaa eikä rajoita muiden henkilöiden henkilötietojen käsittelyä. Ehdotetusta säännöksestä ei ylipäänsä käy ilmi, kenen henkilötietojen käsittelyä säännös koskisi.

Oikeusministeriön arvion mukaan vastineessa ehdotettua säännöstä olisi mahdollista täsmentää siten, että siitä kävisi täsmällisemmin ilmi, 1) mihin käyttötarkoitukseen/käyttötarkoituksiin henkilötietoja olisi sallittua käsitellä, 2) kenen henkilötietoja käsiteltäisiin (käsiteltäisiinkö sosiaalihuollon asiakkaiden lisäksi myös muiden henkilöiden tietoja), 3) minkälaisia henkilötietoja (eli mitä arkaluonteisia henkilötietoja ja mitä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja) olisi välttämätöntä käsitellä ja kuinka pitkään (eli säätäen säilytysajoista mahdollisesti täsmällisemmin)

sekä 4) mitkä olisivat erityisten henkilötietoryhmien käsittelyä koskevat asianmukaiset ja riittävät suojatoimet. Sääntelyn selkeyden näkökulmasta tulisi edelleen kiinnittää huomiota myös siihen, että 5) ehdotettavasta sääntelystä kävisi ilmi sen suhde asiakastietolakiin (esim. tulisiko palvelun tarjoajien noudattaa teknologisten ratkaisujen ohella samanaikaisesti asiakastietolakia ja esimerkiksi sen 2 luvun yleisiä asiakastietojen käsittelyä koskevia edellytyksiä salassapidosta, vaitiolosta ja käyttöoikeuksista, siltä osin kuin sosiaalihuoltolakiin ei ehdoteta asiakastietolakia täsmällisempää tai siitä poikkeavaa sääntelyä).

Automaattiset yksittäispäätökset (mukaan lukien profilointi)

Oikeusministeriö on nostanut sosiaali- ja terveysvaliokunnalle toimitetussa lausunnossaan esiin, että hallituksen esitys jätti epäselväksi, voitaisiinko teknologisia ratkaisuja pitää esimerkiksi tietosuoja-asetuksen 22 artiklan tarkoittamina automatisoituina yksittäispäätöksinä, profilointi mukaan luettuna (ks. myös tekoälyasetuksen 6 artiklan 2 ja 3 kohdat). Sosiaali- ja terveysministeriö on vastineessaan todennut, ettei ehdotetulla lainsäädännöllä oltaisi luomassa oikeusperustaa automaattisille yksittäispäätöksille ja todetaan, että hyvinvointialueen tulee huolehtia tietosuoja-asetuksen noudattamista.

Oikeusministeriö suhtautuu vastineessa esitettyyn toteamukseen varauksella, sillä hallituksen esityksen ja vastineen perustella teknologiset ratkaisut voisivat tosiasiallisesti tarkoittaa tietosuoja-asetuksen 22 artiklan tarkoittamaa automatisoitua yksittäispäätöstä, jolla olisi sosiaalihuollon asiakasta koskevia oikeusvaikutuksia tai joka voisi vaikuttaa häneen vastaavalla tavalla merkittävästi.

Oikeusministeriö kiinnittää tietosuoja-asetuksen 22 artiklan osalta huomiota unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöön sekä apulaistietosuojavaltuutetun ratkaisukäytäntöön. Unionin tuomioistuin on asiassa C-634/21 todennut, että automatisoitua yksittäispäätöstä koskeva tunnusmerkistö koostuu kolmesta kumulatiivisesta edellytyksestä: 1) kyse on päätöksestä, 2) päätös perustuu pelkästään automatisoituun käsittelyyn ja 3) päätöksellä on rekisteröityä koskevia oikeusvaikutuksia tai se vaikuttaa häneen vastaavalla tavalla merkittävästi. Euroopan tietosuojaviranomaisen antamissa suuntaviivoissa (Suuntaviivat automatisoiduista yksittäispäätöksistä ja profiloinnista asetuksen (EU) 2016/679 täytäntöön panemiseksi, WP251rev.01) on arvioitu, mitä oikeusvaikutuksilla ja ”vastaavalla tavalla merkittävästi” tarkoitetaan. Oikeusvaikutusten osalta suuntaviivoissa mainitaan muun muassa päätökset, jotka johtavat tietyn lakisääteisen sosiaalietuuden, kuten lapsilisän tai asumistuen, myöntämiseen tai epäämiseen (ks. Suuntaviivat s. 22–23). Vastaavalla tavalla merkittävien vaikutusten osalta tuodaan esiin päätökset, joilla voidaan vaikuttaa merkittävästi kyseisten henkilöiden olosuhteisiin, käyttäytymiseen tai valintoihin, rekisteröityyn pitkäaikaisesti tai pysyvästi tai päätöksiä, jotka voivat ääritapauksessa johtaa henkilöiden syrjäytymiseen tai syrjintään. Merkittävinä vastaavina vaikutuksina voidaan pitää myös päätöksiä, jotka vaikuttavat henkilön mahdollisuuksiin saada terveydenhuoltopalveluja (ks. Suuntaviivat s. 23).

Unionin tuomioistuin on asiassa C-634/21 katsonut, että tietosuoja-asetuksen 22 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu päätös on käsitteeltään laaja ja todennut, että kohdassa asetetaan periaatteellinen kielto ja oikeus rekisteröidylle olla joutumatta sellaisen päätöksen kohteeksi, joka perustuu pelkästään automatisoituun käsittelyyn, kuten profilointiin. Asia koski luottotietopalveluja tarjoavan yrityksen toteuttamaa arviointia. Tuomioistuimen mukaan luottotietoyrityksen tarjoamaa automatisoitua

todennäköisyysarviota on pidettävä automatisoituna yksittäispäätöksenä silloin, kun kyseisestä todennäköisyysarviosta riippuu olennaisesti se, perustaako, täyttääkö tai päättääkö tämän todennäköisyysarvion tiedoksi saanut kolmas osapuoli sopimussuhteen tämän henkilön kanssa.

Myös apulaistietosuojavaltuutettu on ottanut kantaa tietosuoja-asetuksen 22 artiklan tulkintaan. Apulaistietosuojavaltuutettu on ratkaisukäytännössään katsonut, että esimerkiksi tietokoneavusteinen potilastietojen läpikäynti terveytensä puolesta riskissä olevien potilaiden löytämiseksi sisälsi tietosuoja-asetuksen 22 artiklassa tarkoitetun automatisoidun yksittäispäätöksen niissä tilanteissa, joissa potilasta ei poimita tarkempaan tarkasteluun riskiarvion perusteella (TSV 3895/83/22, 23.6.2022). Apulaistietosuojavaltuutettu on arvioinut vastaavasti myös terveyshyötyarvio -nimisen työkalun osalta (TSV 6482/186/2020, 23.8.2022).

Oikeusministeriön mukaan osa sosiaalihuollon palveluita koskevista teknologisista ratkaisuista voi sisältää vastaavia elementtejä kuin edellä esiin tuodussa unionin tuomioistuimen ja apulaistietosuojavaltuutetun käytännössä. Vastineessa kuvataan erilaisia teknologisia ratkaisuja, jotka voisivat pitää sisällään myös sellaisia ratkaisuja, jotka voisivat havainnoida asiakasta ja tämän elintoimintoja itsenäisesti tai asiakkaan aloitteesta. Oikeusministeriölle jää epäselväksi, voisiko esimerkiksi tällaisten teknologisten ratkaisujen osalta syntyä tietosuoja-asetuksen 22 artiklan tarkoittamia automatisoituja yksittäispäätöksiä, erityisesti tilanteessa, jossa teknologinen ratkaisu toimisi itsenäisesti ja mikäli sen antama hälytys vaikuttaisi palvelun tai hoidon saamiseen tai ohjaisi olennaisesti palvelun- tai hoidontarpeen arviointia. Edelleen epäselväksi jää myös tilanteet, joissa asiakasta ja erityisesti hänen elintoimintojaan seurataan teknologisen ratkaisun avulla, mutta sen antama hälytys tai sen antamat tiedot johtaisivat puutteelliseen tai virheelliseen palveluun tai hoitoon. Tällaisessa tilanteessa sosiaalihuollon asiakas voisi jäädä ilman välttämätöntä palvelua tai hoitoa, jota voitaisiin pitää asiakasta koskevana oikeusvaikutuksena tai vastaavana merkittävänä vaikutuksena. Vastaavanlainen tilanne saattaa syntyä myös tilanteissa, joissa teknologinen ratkaisu ei kytkeytyisikään päälle, ja asiakas jäisi tästä syystä ilman tarvitsemiaan palveluita tai hoitoja. Vielä selkeämmin automaattisesta yksittäispäätöksestä voisi olla kyse silloin, kun asiakkaan sosiaalihuollon palveluiden saaminen olisi sidottu pelkästään teknologisiin ratkaisuihin, eli asiakkaalle ei annettaisi mahdollisuutta saada palveluita muilla kuin teknologisilla ratkaisuilla. Oikeusministeriö toteaa, että sosiaalihuollon palveluiden tehostamisella ei voida oikeuttaa perusoikeuksien loukkaamista, vaikka automaattiset yksittäispäätökset olisikin sallittu jäsenvaltion lainsäädännössä. Unionin tuomioistuin on korostanut, ettei viranomaisille annettujen resurssien puuttuminen voi missään tapauksessa olla hyväksyttävä syy, joka voi oikeuttaa perusoikeuskirjassa taattujen perusoikeuksien loukkaamisen (C-189/20, 89 kohta).

Huomioiden, että esitys jättäisi edelleen varsin avoimeksi teknologiset ratkaisut ja mahdollistaisi myös teknologisen kehityksen, oikeusministeriön näkemyksen mukaan tulisi pohtia, tulisiko ehdotettavasti sääntelystä käydä selkeästi ilmi, ettei se mahdollistaisi tietosuoja-asetuksen 22 artiklan tarkoittamaa automatisoitua päätöksentekoa. Tältä osin vastineessa ehdotettua sääntelyä tulisi luultavasti muokata myös muilta osin, jotta teknologisia ratkaisuja koskevat rajoitukset ja reunaehdot eivät tosiasiallisesti mahdollista oikeusperustetta automatisoiduille yksittäispäätöksille. Oikeusministeriö kiinnittää edelleen huomiota siihen, että nyt ehdotettava ratkaisu johtaa siihen, että palvelun tuottajille jäisi taakka arvioida, mikäli teknolo-

ginen ratkaisu voisi käytännössä johtaa automatisoituun yksittäispäätökseen. Tällainen arviointi tulisi tehdä tapauskohtaisesti, vaatisi erityistä asiantuntemusta ja edellyttäisi kattavaa ja huolellista arviointia. Oikeusministeriö suhtautuu varauksella siihen, että arviointia voitaisiin jättää näin perusoikeusherkässä kontekstissa muutoinkaan palvelun tuottajien harkittavaksi ja sellaiseksi, jota voitaisiin asianmukaisesti tehdä asiakkaan palvelutarvetta arvioitaessa ja/tai hänen asiakassuunnitelmaansa laadittaessa.

Mikäli nyt ehdotettavan sääntelyn katsotaan tosiasiallisesti mahdollistavan automaattiset yksittäispäätökset tai mikäli teknologianeutraalin sääntelyn vuoksi tarkoituksena on sallia tulevaisuudessa tietosuoja-asetuksen 22 artiklan tarkoittamat automaattiset yksittäispäätökset, tulisi tästä säätää erikseen asetuksen 22 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaisesti. Kyseinen alakohta mahdollistaa automaattiset yksittäispäätökset, mikäli ne hyväksytään rekisterinpitäjään sovellettavassa jäsenvaltion lainsäädännössä, jossa vahvistetaan myös asianmukaiset toimenpiteet rekisteröidyn oikeuksien ja vapauksien sekä oikeutettujen etujen suojaamiseksi. Siltä osin kuin kyse olisi erityisiin henkilötietoryhmien käsittelystä, tulee huomioida lisäksi, mitä 22 artiklan 4 kohdassa säädetään. Kyseinen kohta mahdollistaa erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelyn, jos käsittelyyn sovelletaan 9 artiklan 2 kohdan a (nimenomainen suostumus) tai g alakohdan vaatimuksia (edellyttää kansallista sääntelyä) sekä toteutetaan asianmukaiset toimenpiteet rekisteröidyn oikeuksien ja vapauksien sekä oikeutettujen etujen suojaamiseksi. Huomioiden suostumukseen liittyvät haasteet (ks. tietosuoja-asetuksen johdanto-osan 43 kappaleesta selkeästi epäsuhdasta rekisterinpitäjän ja rekisteröidyn välillä), käsittelystä tulisi säätää tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdan g alakohdan nojalla.

Huomioiden, että teknologisten ratkaisuiden käytössä voisi edellä esiin tuodusti olla kyse tapauskohtaisesti myös automaattisista yksittäispäätöksistä, näiden sallimisesta voisi olla tarkoituksenmukaista erikseen säätää. Sääntelyä puoltanee osaltaan myös yleinen tavoite teknologianeutraaliuteen sekä myös se, että teknologisilla ratkaisuilla voi olla sosiaalihuollon asiakkaan näkökulmasta riskien lisäksi myös positiivisia vaikutuksia ja hyötyjä.

Kokonaisuutena arvioiden vastineessa ehdotettava 1. lakiehdotuksen 47 § ei oikeusministeriön näkemyksen mukaan vaikuta kaikilta osin täyttävän perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudellisia huomioita eikä tietosuojasääntelyn reunaehtoja.

48 § Tekninen valvonta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (kohta 21) todennut, että on perusteltua arvioida 1. lakiehdotuksen 48 §:ssä tarkoitettujen tilojen jäävän kotirauhan suojan ulkopuolelle. Perustuslakivaliokunta ei ole edellyttänyt 48 §:ään ehdotetun sääntelyn täsmentämistä. Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa vastineessaan henkilötietojen käsittelyä koskevan sääntelyn täsmentämistä.

Oikeusministeriö viittaa vastineessa ehdotetun 48 §:n 2 momentin osalta, mitä se on edellä 47 §:n osalta lausunut henkilötietojen suojan näkökulmasta. Vastineessa ehdotettu säännös jättää avoimeksi muun muassa käyttötarkoituksen, käsiteltävät henkilötiedot, kenen henkilötietoja käsiteltäisiin, mahdolliset tietosuojasääntelyn edellyttämät vaatimukset ja suojatoimet sekä sääntelyn suhteen asiakastietolakiin.

Näin ollen myöskään vastineessa ehdotettava 1. lakiehdotuksen 48 § ei oikeusministeriön näkemyksen mukaan vaikuta kaikilta osin täyttävän perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudellisia huomioita eikä tietosuojasääntelyn reunaehtoja.